

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди
Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1988

чылдың

март

3

четверг

№ 53 (13653)

1925 чылда

үндөзлөтүлгөн,
Ортос 3 көпөк.

УЖУДУУШКУН ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

УЖУДУУШКУН БАШ.
КАРАП ТӨП. (СЭТА). Вла-
димир Титов биле Муса Ма-
наровтун башкарып чорууру
орбитаның «Мир» комплекси-
ниниң ужудуушкуну үргү-
чүлөвишаан.
«Прогресс-34» транспорт
кораблдинен чык дүжүре-
риниң космонавтылар доозуп
турар. Чүмүтү комплекстин
өзгөлдөринде экип салган.
Оң-биле кады станцияны
катыштырган шимчеличи-
лери кыпар чүүлдер
болгаш акымды бугу-
мел-биле чедир доозуп
турар. Ол операцияларын
станцияны иштине элек-
тронут саналта машина-
рының командазы-биле чо-
руду, акипж ону хынал
турар.
«Мир» комплекстин элек-
три хандыргаларын сис-
темазының составында аун
батареяларын шимелде бо-
лупуун шимелденин чорудуп
турар. Ол батареяларын Вла-
димир Титов болган Муса
Манаров адык космосче
үлүп чораш тургусканнар.
Амгы үеде специалистер чаа
фотоэлектроник чарыкчы-
ларын Хунит чырылп
турарының анык-бүрү бай-
даларына аныктык дөш-
тинис чысыла берип турар.
Ужудуушкун болур-чөгү-
ру-биле эртин турар.
Ийн космонавтының ка-
дыкшылы эки.

СЭКП-нің
ХІХ
Бүгү-ЭВИЛЕ
КОНФЕРЕНЦИЯЗЫНГА
УТУКУШТУР

Үндөзін реформаның хандырылгачурумун быжыглаар

орубиле колчуул-камналга

Чурт улетпүрүнүн бүдү-
рүлгөдери продукцияны бүдү-
рүрүнүн, ону сайгары-
ның ийн чыл планын хууса-
дан эрте дооскан. Суй-белек
болгаш чоңуң ус-шөвөр кы-
дыларының бүдүрүлгөдери
СЭКП ТК-ның, СССР-нің
Министрлер Чөвүлелиниң
Хундүлел бижик-биле ша-
наткан. Чыл түшели-биле
айлырга, министрство муну-
ку чылдарында дээр
көргүзүлгөдери чедип алган.
Барааның продукцияны бүдү-
рүрүн 13,5 хуу. сайгары-
лаа база ол хире бүдүрүлгө.
Күш-ажалдың бүдүрүлгө-
лүгү 19,8 хуу. өскөн. Чоңуң
херексел бараанырының бүдү-
рүлгөдери хонжулашкын
узуруткан. Билангы ме-
бель бүдүрүрү элээн өскөн.

Чурт улетпүрүнүн бүдү-
рүлгөдери продукцияны бүдү-
рүрүнүн, ону сайгары-
ның ийн чыл планын хууса-
дан эрте дооскан. Суй-белек
болгаш чоңуң ус-шөвөр кы-
дыларының бүдүрүлгөдери
СЭКП ТК-ның, СССР-нің
Министрлер Чөвүлелиниң
Хундүлел бижик-биле ша-
наткан. Чыл түшели-биле
айлырга, министрство муну-
ку чылдарында дээр
көргүзүлгөдери чедип алган.
Барааның продукцияны бүдү-
рүрүн 13,5 хуу. сайгары-
лаа база ол хире бүдүрүлгө.
Күш-ажалдың бүдүрүлгө-
лүгү 19,8 хуу. өскөн. Чоңуң
херексел бараанырының бүдү-
рүлгөдери хонжулашкын
узуруткан. Билангы ме-
бель бүдүрүрү элээн өскөн.

Бараның продукцияны бүдү-
рүрүнүн, ону сайгары-
ның ийн чыл планын хууса-
дан эрте дооскан. Суй-белек
болгаш чоңуң ус-шөвөр кы-
дыларының бүдүрүлгөдери
СЭКП ТК-ның, СССР-нің
Министрлер Чөвүлелиниң
Хундүлел бижик-биле ша-
наткан. Чыл түшели-биле
айлырга, министрство муну-
ку чылдарында дээр
көргүзүлгөдери чедип алган.
Барааның продукцияны бүдү-
рүрүн 13,5 хуу. сайгары-
лаа база ол хире бүдүрүлгө.
Күш-ажалдың бүдүрүлгө-
лүгү 19,8 хуу. өскөн. Чоңуң
херексел бараанырының бүдү-
рүлгөдери хонжулашкын
узуруткан. Билангы ме-
бель бүдүрүрү элээн өскөн.

Бараның продукцияны бүдү-
рүрүнүн, ону сайгары-
ның ийн чыл планын хууса-
дан эрте дооскан. Суй-белек
болгаш чоңуң ус-шөвөр кы-
дыларының бүдүрүлгөдери
СЭКП ТК-ның, СССР-нің
Министрлер Чөвүлелиниң
Хундүлел бижик-биле ша-
наткан. Чыл түшели-биле
айлырга, министрство муну-
ку чылдарында дээр
көргүзүлгөдери чедип алган.
Барааның продукцияны бүдү-
рүрүн 13,5 хуу. сайгары-
лаа база ол хире бүдүрүлгө.
Күш-ажалдың бүдүрүлгө-
лүгү 19,8 хуу. өскөн. Чоңуң
херексел бараанырының бүдү-
рүлгөдери хонжулашкын
узуруткан. Билангы ме-
бель бүдүрүрү элээн өскөн.

Бай-Хаактын орук-сеп-
теге-тудугу участогунуң кол-
лестивин эртен чылдың ок-
тябрь айында бот-оруга-
чарылганың коллективин
персоник негеделери-биле
амылап кирген. Очтө-
үчүтү тургузурмача, чаа
арганың бүгү негеделери
күүсөдиринге бергедээш.
кинер турган болгаш ам-
даа таварык турар. Ынчал-
заңжот бот-оруга-чарылга-
ны боттут, ажил-чорудулга-
га идигил болдурар дээр
администрация, хой-иниң
организациялары шудургу
ажылдап, дилээшкенин, чо-
гадыкчы аргаларын ажил-
лаары дээр кыдып келген.

Шынал-ла, коллективте
камналга айткыры чүдөн
чидик кылдыр тургустунган
болгаш бо талаа-биле кыл-
дынып турар чүүлдер база
хой. Кыпар-чаар материал-
дарын камнап алып, техника
ажылдарын экиндер соруга-
га-биле ийн транспорт, бир
автомашинаны, автогрей-
дерин куралдарга тургус-
кан. А ол техникага ажил-
дап турган кижилерин ийн
элэчтегил ажилче шилчеге-
ни. Хөмүр-дашты, элестир
энергияны камнаарының
шымгы хөмөчлери алдын-
ган. Оң ачызында одалга
сезонунуң эгесинден тура,
60 тонна хөмүр-дашты кам-
нал алган. Немеи бижикте-
лер-биле эртеп чок дем-
селди чарлаан.

Четпестерин — бүгү чүвө-
ни ажил-чарык кылдыр тур-
гускан. «Чачыктар» бугу-
рулгениң девисзориниң эң
көскү черинге — улуг хаа-
галар аксылга бо-ла көстүп
келер апарган. Коллективте
дунч күжүн билеп, ажил-
дунч кыдыр чарыкчалык ха-
маарылашкын илередип турар
апарган. Партияның XIX
Бүгү-эвиле конференция-
зынга уткуштур хулээде ал-
дыган. Чүгүле мындыг хөм-
чеглерин ачызында, бот-
оруга-чарылганы, бот-ак-
шаланымчыны боттанды-
рып болур дээриниң участо-
гун удурутлаа, хой-иниң ор-
ганизациялары, коллектив
кежигүнери бижген болгаш,
ол дээр бир деминг ажил-
дап кирген.

Анатолий ЗАНЦЕВ.

ЧУРУКТА: участокта
профком кижигүн, ийн
элэчтегил ажилды эгелек-
чи, автогрейдерист Юрий
Георгиевич Арчуаев.

Авторын фотогу.

Участоктун ажил-иниң,
шнитирлар айткыргы-
лаа күш-ажалың коллек-
тивтин чөвүлел боттут
саалдарын чедирип эгелен.
Бүдүрүлгө ажил-херекте-
риниң улусчу контролёрлар
база дузаны чедирип, кам-
налга-хумагалал талаа-
биле хөмөчлери боттанды-
рырга кол күш болуп тур-
ар.

Шынал-ла, коллективте
камналга айткыры чүдөн
чидик кылдыр тургустунган
болгаш бо талаа-биле кыл-
дынып турар чүүлдер база
хой. Кыпар-чаар материал-
дарын камнап алып, техника
ажылдарын экиндер соруга-
га-биле ийн транспорт, бир
автомашинаны, автогрей-
дерин куралдарга тургус-
кан. А ол техникага ажил-
дап турган кижилерин ийн
элэчтегил ажилче шилчеге-
ни. Хөмүр-дашты, элестир
энергияны камнаарының
шымгы хөмөчлери алдын-
ган. Оң ачызында одалга
сезонунуң эгесинден тура,
60 тонна хөмүр-дашты кам-
нал алган. Немеи бижикте-
лер-биле эртеп чок дем-
селди чарлаан.

Ол-ла хун олар Кызыл
хоорайны Ленин шөлүгө,
Кызыл партизан туракша-
лыга болгаш өске-даа ту-
раскалал чарыкчылар бар-
ган база Алдан-Маадыр ат-
тыг чурт-шынчалды музейи,
хоорайның № 4 элс-садыг,
хоорайны мунуру микрора-
йонунда туудулар-биле барып
танымал чорашкан.

ДЕЛЕГАЦИЯ-БИЛЕ УЖУРАШКАН

Бистин республикалыкта
МАР-ның Убса-Нур аймак
делегациязы чедип кел-
ген. Делегацияны аймактын
күүсөчү эргелелиниң дарга-
зын бирги оралакчызы
Р. Павлов баштап чоруп ту-
рар. Делегацияны составын-
да аймактын улусчу кон-
троль комитетинин дарга-
зы Б. Чимед, аймактын кол
прокурору Т. Сукаевтар,
суд даргазы Д. Цезаревич,
милиция начальниги Т. Ми-
гелде, аймактын ревкомзу-
нун бирги секретары Т. Бам-
бука болгаш, өскөдөр-даа
кирип турар.

Тыва АССР-нің Министр-
лер Чөвүлелиниң Даргазы
В. Е. Соколов делегацияны
дунч Тыва АССР-нің Ми-
нистрлер Чөвүлелиниң ху-
радалар залына хулээде ап,
узуруткан. Делегацияга Тыва
АССР-нің социал-эконо-
мичинг хонжулашкын ду-
га-биле ол танымал чүвө
чуулааган. Аалчыларын
салгап айткыргыларга ол
харыкларын берген.

Ол-ла хун олар Кызыл
хоорайны Ленин шөлүгө,
Кызыл партизан туракша-
лыга болгаш өске-даа ту-
раскалал чарыкчылар бар-
ган база Алдан-Маадыр ат-
тыг чурт-шынчалды музейи,
хоорайның № 4 элс-садыг,
хоорайны мунуру микрора-
йонунда туудулар-биле барып
танымал чорашкан.

Бөгүн олар адырлар айы-
ны тус-тус болуктерге үс-
түп алган, аймактын Совет-
тер аппаратының ажилда-
чылары улус депутаттары-
ның Кызыл хоорай Совети-
ниң күүсөчү комитетинин
болгаш Аам-Кол көдө Со-
ветиниң ажилы-биле, хойлу-
турт камнааларың ажил-
дачылары Тыва АССР-нің
Юстиция, Иштики херектер
министрстволарының, рес-
публика прокуратуразының,
улусчу контроль комитети-
ниң ажилдакчылары рес-
публиканың Улусчу контроль
комитетинин, ревкомол
ажылдакчылары ВЛКСМ об-
комунун болгаш ВЛКСМ
Каз-Хем райкомунун ажилы-
биле танымал, арга-дурул-
газын солтур.

Бистин корр.

СУУРУНГА ДООЗУП АЛЫР

Кызылдың № 1 професси-
онал-техниктин училищени
совхозтар топтеринде филиал-
дарын ачыкшак механизатор
кадрларын немер белекел
турар. Ун училищениң «Сут-
Хол» совхозта садыгарына
бугурулгө мастери Валерий
Моногу, совхозтун кол нже-
нери Билин-оол Моногу 30
гектаристерин өрөдип, аны-
ялырга чаа мергелди чедип
айлырга дуулаан.

Амгы үеде «Алдан-Маа-
дыр» совхозтун базавында
ол хөмүрлүг филиалды ажил-
та. Ында 45 кижи өөренип
турар. Совхозтун дирекцияны
курстанчаларын өөренип
таарымчалык байдалдарын
тургузуп, инжолдор өрттирер
класстар өөрелде херексел-
дери-биле хандырган. Олар
ай болгаш, механизатор мер-
гелкиди суурунга доозуп
алыр.

Ондар БОРАШ.

ЧУРТТАЛГА БАЖЫЧЫН- АЙ БУРУНГААР

«Тыва тудуг» трест бот-
акшаланымчыны шилчип
турар. Оң өргөлдөдери ба-
за тус-тузунда чаа арга-би-
де ажилдаарына белекел-
ди чорудуп, тудугтун ханды-
ргаларын экиндериниң хөм-
чеглери ап эгелен.

«Чер ажилдары» тудуг
эргелди эртен чылдың
түшөли-биле 177 муң рубль
орунган алган. Бо чылдың
башталып ийн айыңч плав-
ильн күүсөдиринге. Ам-да бар
честестерде, механизм-
нер негедешкенден, мате-
риал түзүлгөдери бээрден
чайлаар болза, көргүзүлгө
моон эки болуп болур тур-
ган.

«Чер ажилдары» тудуг
эргелди эртен чылдың
түшөли-биле 177 муң рубль
орунган алган. Бо чылдың
башталып ийн айыңч плав-
ильн күүсөдиринге. Ам-да бар
честестерде, механизм-
нер негедешкенден, мате-
риал түзүлгөдери бээрден
чайлаар болза, көргүзүлгө
моон эки болуп болур тур-
ган.

Партияның XIX Бүгү-эви-
ле конференциязы болур

«Бригада бурунгу» деп
бедик көргүзүлгөдери деп

Антонина ФОКИНА,
эргелелинде партия ор-
ганизациязының секре-
тары.

ШҮГҮМЧҮЛЕЛДИН ДЭЭШТИИ—ДЕТКИМЧЕДЕ

СЭКП Барыш-Хемчик райкомунун, райкууском-
нуң, РАУК-тун удуруткучлары мурунку чылдарда
бистин солунуусу-биле харылааны кошкандын,
парлааттын шүгүмчүлелдин материалдарын сай-
гарып, дарый хөмчөдөр алып, түшүлгөдери редак-
цияга хандылар талаа-биле кичээлге салбайн
турган. Районда бүдүрүлгөдөр, ажил-агымдар
удуруткучлары санавааска, эртен чылдын СЭКП
райкомунун бирги секретарының, райкууском дар-
газының адресинге чорутулаан шымгы шүгүмчү-
лелди 5 чүгүлө харылап алдынаан. РАУК-тун
даргазы 8 чагының чүгүлө чагызынга тодаргай эвес
хары берген.

Райкомунун, райкуускомунун органы — «Хемчик-
тин» сылдызы солунга партияны удуруткучларын
кошкан эртен чылдың июль айда «Шынга» чи-
лдиле шүгүмчүлелди, СЭКП райкомунун дека-
брыда болуп турган пленумунга паралаа-биле та-
рылаа багай дээрин база шүгүмчүлел турган.
Оң соонда чүгү кылдынганы? Бо айткыргы ха-
маарышты СЭКП райкомунун бирги секретары
Байкыр-оол Соляновч Нураттан бистин корреспон-
дентиве А. С. Хертек интервью алган. Ону моон
ааламда паралаамыс.

СЭКП Төп Комитетин
паралаага канчаар-даа аа-
жод улуг кичээлгеин сал-
былаан, ону дорт удурут-
турар. «Шынг» солун ажил-
чарык чорукту, шүгүмчү-
лелди болгаш бот-шүгүмчү-
лелди хөгжүдериңе чуула
черин ээлеп келген. Ук со-
лунга парлаттыгын шүгүм-
чүлелди, чүүлдер СЭКП об-
комунун деткимчезин ап ту-
рар.

Эртен чылдарда бистин
районун амыдыралыңдан
«Шынга» үнгүлөп чамдык
шүгүмчүлелдерге айткыт-
кан четпестер ай-шанда сай-
гарыкчылар, чогуру хөм-
чөдөр алдынаан, редак-
цияга харылаар бердинме-
ни дээр СЭКП райкомунун
бирги секретары, мени шү-
гүмчүлел турганын чөптү.
Хөмчөдөр алдыр-биле редак-
цияны чоруткан бижикте-
рин алган, резолюция кыл-
гаш, секретарьларга, кил-
дистер эргелелингеринге бе-
ли каарга, дарый хөдөлбө-
көй саадынар аравыңче чи-
дир шыктаптар, хөмчөдөр ал-
за-даа харызын чоруткан чо-
руктар тургулаан. Ажилды
эргелелин чедиринге бугу-
рулгө, оң соонда күүсөдирин
негедейин баргаш бот-шү-
гүмчүлелди, ону дорт кү-
сөдир харылаагы ажил-
дакчылар артымга чаштынып
кытылаан каар турду.

Бүдүрүлгө, албан, орга-
низация чедириниң уду-
руткучларының талаа-дан
паралаага шүгүмчүлелди
тоол көрбөс чорукту моон
соңгаар болдурбас ужурут
бис.

Ынчангаш сөөлгү үеде
райком секретарьлары В. Б.
Петров, И. Ш. Очур, рай-
кууском даргазы С. И. Илья-
нов, райком аппаратының
ажылдакчылары-биле тус-
туста шимчы чутаалаар
чуулаа таварышкан. Моон
соңгаар паралааның шүгүм-
чүлелди материалдары-
биле ажилдаарының стил-
методтары эскертир чүгү-
ла апарган-дыр. Манча ха-
маарыштыр менде мындыг
бир санал бар. Бисте
идеология, улетпүр
бүдүрүлгө ажилдарын ха-
рылаар агы секретарь-
лар бар болганда, ол тема-
лар шүгүмчүлелдерин олар-
га чорудуп берсе кандыгы?
Бүдүрүлгө ажилдаарының
өскө удуруткучларыңче чо-
руктап чагааларың дик-
зын бирги секретарьке чо-
рутса.

Эде тургустунушкуну
ну канчаар удурутп турары-
ның дугайында СЭКП рай-
комунун пленумунун соонда
бо талаа-биле тодаргай
чүгү кылдынган иргин, Ба-
йр-оол Соляновч?

«Хемчиктин» мурунда
солун болгаш удуруткуч деп
темага партиялар секре-
тарыларын, суур, көдө Со-
веттер, профкомнар дарга-
лары, ажил-агым удурут-
кучлары райкомга кедирт-
кын чутаалаан. Паралаа-
ны шүгүмчүлелдеринге
кичээлге салбайн келгени
дир, РАУК-тун даргазы
М. Б. Кара-Сады өге ор-
ганизацияны хураалыңа шың-
гым догунткан.

Район, республика солун-
дарының шүгүмчүлелдерин
билбөчөгенин эрттирерин бо-
лай, харылааас удуруткуч-
ларга Ак-Довурак хоорай
Сөвединиң даргазы О. С.
Саая, районда чурттаага
коммунал ажил-агым эрге-
лелин начальниги Р. И.
Милдер, херекселтер ийн
тигелелин даргазы В. К.
Ооржак, «Барыш» совхоз-
тун директору Д. Б. Саая,
совхозтарда партиялар се-

жылдакчылары редакция-
га доктаамал барып, типо-
графияны чамдык ажил-
дакчыларың ажилдаары-
га таарымчалык байдал-
дарын тургускан.
Февраль 16-да болган ээ-
лелг буюрга «Демокра-
тияны болгаш ажил-чарык
чорукту улам калбартыр та-
лаа-биле район солунунун
ажылдыгын дугайында» ре-
дактор В. У. Хомушкунун
иниетиниң дынааш, арга-су-
гары берген. Анча пар-
ком секретарының шүгүм-
чүлел айткан чүүлдер пар-
лаага нөстүп көзү билек,
негеп жөрип манавайн эдер
хөмчөдөдери ап эгелээрин
дугустушкан.

Райком аппаратының
коммунисттериниң лавары
айда хураалыңа «Хемчиктин
сылдызы» солунга партия-
ны удуруткуча кошкан тур-
густунга дугайында «Шынг»
парлааттын чуулаа бот-шүгүмчүлел
бул-шүгүмчүлелди чүгүлө
айтыр, ону чедир үнө-
лөй турган чамдык уду-
руткуч коммунисттерин ал-
гунурун тайылдыр ала-
ган, СЭКП райкомунун

ЭДЕ ТУРГУСТУНУШКУН: партийжи удуртулганың стили

КАДРЛАР-БИЛЕ АЖЫЛ

СЭКП ӨВҮР РАЙКОМУНУҢ УК АЙТЫРЫГНЫ ШИИТПИРЛЕП ТУРАРЫ.

АЖЫГЛАП БОЛГУДЕГ ЧАМДЫК ЧАА ЧҮҮЛДЕР ДУГАЙЫНДА

Партиянын XXVII съездинин болгаш СЭКП ТК-нын январь (1987 ч.) пленумунун шийтпирлеринде партиянын ленинчи принциптеринге үндөзүлгөнгө, эде тургустунушкунун сорулгаларына дүүшкен партиянын кадр политиказын ажалдап кылган. Кадр политиказы болза СЭКП-нин программалык эчис сорулгаларын боттандырынын шийтпирлеп чепсээ, шийтилелге политиктиг удуртулганы боттандырып чоруулар, чоңун эрге-ажыктарына, социализмни быжыгларын болгаш улам хөгжүдериин сорулгаларына дүүшкен стратегтиг шугум

болурун ында айткан. СЭКП ТК-нын январь (1987 ч.) пленумунун болгаш партия обкомунун бешки пленумунун шийтпирлерин күүсөдиринче, районун улус ажил-агыйнын бүгү адырларынын кадрларынын ажил-инжиге, кижизилдигезинге, өөредилгезинге эде тургустунушкуну база чаартылгалары улам ыңай хандалдырынче уланган доктаалды партия райкомунун ээлчеглиг пленумунга хүлээп алган. Ону амыдыралга боттандыра дээш партия райкому, оң бюрүзү, кидистер чамдык ажалдарын

кылып чоруткан. Оон түнелинде районун партия, совет, профвизиле органнынын, улус ажил-агыйнын бүгү адырларынын удуртукчу кадрларынын составы экижил орап. Партия райкомунун номенклатуразында кирип турар кадрларын 73 хуузу СЭКП кезигүнү, 55 хуузу дээди болгаш дооспаан дээди эртемниг, 25,3 хуузу херэжениер болуп турар. Районун улус ажил-агыйнын бүгү адырларынын удуртукчуларында колдуу тускай эртемниг кижилер депштитирген.

ДЕМОКРАТИК ЭГЕЛЭЭШКИН. БИЛЕ

Кадрларын кандыг-бир ажалче депштерде партия эге органдарынын, куш-ажылчы коллективтерини саналарын, сүмелерин барымдаалап ажалдап. Партиянын демократияны калбартыр, улам хандалдыр дээш айтканын дүүштүр удуртукчу кадрларын, специалисттерин, бригадирлерин коллективтер боттары соңу алырны практикалар турар. Соңула эртеринге коллективтерини кезигүнерин удуртукчу, специалисттерин боттарынын күзөлдө биле санаадап депштитир, ол кичини ажалдап, ажал-чамдык чедикширинин, четпестерин ажал-чамдык чегуу биле чугаалааш, хүлээп алыр ажалдап моон соңгаар чуну кылырны талазы биле саналарын, сүмелерин кирип турарлар. Шаң ыңгыр чорук соңулап турар кижилерге четпестерин эдил алырныга дуулап, моон соңгаар инициативалыг, харыссалгалыг ажалдаарын хүлээдирип турар.

Районун амыдырал хандырылга бугурун эргелдигини начальнигине В. П. Монгушту, септелге-тудуу чукотугуну начальнигине И. Х. Туевкейни, ВЛКСМ райкомунун секретарына Г. С. Монгушту, С. Д. Норбууну, Чаа-Суур көдөз Сөвдигини, күүсөдирин даргазына С. Т. Шапмакты, «Ак-Чымыл» совхозунун кол никениерине В. Б. Севекпиги болгаш өскөдөринде чамдык бадыйлашкын биле ажалчы чон соңу алган. Районун дөрт совхозунун кол специалисттерин, хойку бригадаларын бригадирлерин, сүт-баран фермаларынын эргелечилерин куш-ажылчы коллективтерини хурдаларына бадыйлап, Соңуткан кадрлар чоңун илетигин ажал-херекте, амыдыралга бугурун бадыйлааш биле ажалдап эде тургузар, малчыга бот-оруга-чарылганы, бригада, өг-бүлө нерээзин непертерин, ону үрө-түн-нелдерин болдура дээш ажалдап турарлар.

ОТЧЕТТАР ДЫННААРЫ

Даяндырган ажал-херээ дээш кадрларын инициативанын база харыссалгалыг, билин, мергенлиг бидерин, оларга деткиме дүш көргүзүр, районунун хүн бүрү чорудар чугула ажалы амыдырал саяп турар. Ыңчангаш оларын отчеттарын, ажал-надыларын пленумнарга, бюрүзүзгө, партия хурдаларына чугаалааш коруу турар апарган. Соңуткан ий чылда 63 коммунист-удуртукчуну, коммунисттик отчеттарын дыңнаан. «Торгалыг» совхозтуг партому болгаш РАУК чөүдөли кадрлар биле ажалдап эде тургузар дээш кандыг хемчеглерин ал турарынын дугайында ажал-агыйда партом секретары Б. Х. Натпигин болгаш РАУК чө. үзүлгенин даргазы Ш. С. Кууларын илеткелдерин СЭКП райкомунун пленумунга дыңнаан. Кадрларын шилеп алыр, ажалга таарыштыр тургузар, өөредил, кижизилге талазы биле ажалдап экижилер дээш кандыг хемчеглерин олар алырны ботгоа дем-дегээш, бо чугула эртемне шийткелдерин ажалдап, партиянын култура-спорт комитетинин ажал-лимын дугайында райкутукчунун дарганын оракатчы В. К. Монгушту, «Кызыл туз» совхозтун долу бот-оруга-чарылганы, бот-акшала-нышкынчы шийткелерин белектелини талазы биле ажал-агыйн диктор Б. Ш. Кууларын, районун эмгелге албан чөдөрлерин ажалдап эде тургустунушкунун дугайында кол экин Э. Д. Байрелин болгаш өскөдөринде даа отчеттарын партия райкомунун бюрүзүзгө алынган. Орта берген саналдарын, шүгүмчүлөдөрин амыдыралга боттандыра дээш Э. Д. Байрелин илеткелде ажалдап турар. Байрел эилегезин ажалы экижил орап, ажалдакчыларын харыссалгалык белезип, куш-ажылчы салгал-чүрүмүн үрөзир эвезжээш. Эртен чылын эмгелге немей тудурун болгаш бөдүн спорт шөлүн ажалдап киирген.

АНКЕТАНЫН ДУЗАЗЫ БИЛЕ

Партия райком кадрлар биле ажалдап экижилерин чө аргаларын таварыш кичээни салып турар. Коммунист-удуртукчу ажалын канчаар эде тургузар турарын тодаралар биле чоңуур айтырларынын биокон анкеларын чон ортуунга тараткаш, оларын саналдарын, сүмелерин алырны районда бир дугаар ажалдап. Шаң ыңгыр чө арга биле райкутукчунун иштин херектер шийткелерини начальниг Б. К. Балчыг, ооңун өткөдүн партия райкомунун бюрүзүзгө алырны шийтпирлеш, ажалдаарын тараткан. Орта четпестерин шүгүмчүлөдө, саналдарын кийгер, кидистин ажалдап үнелелдээр, оон чоңуур түнелдир үндүрер, кидистин ажалдаарына салдарын чедирер дээр чугааган. Моон соңгаар ажалдап бо хевирин улам сайзырангайжыр деп турар.

совхоз бугурун эде тургузар турар чө аргаларын, хевирлерин, ыңгыр бот-оруга-чарылганы, бригада керээш непертерин хемчеглерин ал чорудуп турарында ажал-агый эртен чымын көргүзүлгөрин ажилтени. Тодаргайлаарга, күрүңгө ээт, сүт, дүк садарынын планын оонадаларын ажал күзөлдөргө болгаш ооруга-агый ажалдап. Ажалчы чоңун ажалдаарына, чурттаарына, дыштын-ыңгыр таарымчалыг байдаларын тургузарынче сагыш салып турар. Ында амыдырал хандырылга бажыны ажалдап, култура-спорт комитетин ажалдап илеткелиткен. Бо совхозта ажалдап чүтэ эки чоруп турарыл? Оң колда үнелгени кадрлар биле ажалдап партом (секретары Б. Х. Натпигин) иретин элээп эки-жиктенинде болуп турар.

ПАРТИЯНЫН ҮНДЕЗИНИ БОЛГАШ ЭДЕ ТУРГУСТУНУШКУН. НУН КОЛ ЭВЕНОЗУ

— партия эге органдарынын ролон болгаш харыссалгалык бидеринче райком сөөлүгү уде кичээниги сала берген. Эге органдарлар секретарыларын, партбүдүктөр организакчыларын семинарларын эртерин турар, дүрүлгө солчулгалын организактаан. Районун партия эге органдарынын секретарына аргалык дүрүлгө солчулганы Сүт-Халдуу «Алан Малдыр» совхозна, Монгуштайыны Мургу-Акс ортумак шко-лазына барып чораткан.

Кадрларын өөредил, кижизилдерин ажалдаарын партия райком доктаамал кичээниги салып турар. Районун партия, совет, ажал-агый органдарын удуртукчуларын, партия эге органдарынын секретарына, оларын оракатчыларын партия ажал-агый активниг школа-зында, РАУК-тун болгаш совхозтар-нын специалисттер, бригадирлер партия төвүнде экономиктиг өөредиледе хаара туттунган. Кадрларын партия школарында, дээш, ортумак өөредиле чөдөрлөгө биле, мерген-лика бидеринин курстарына өөредиле турар.

КАДР КУЛАВЫРЫ БИЛЕ ЧЕТПЕС АЖЫЛДЫН ҮРЖҮНДАН

СЭКП ТК-нын январь (1987 ч.) пленумунун шийтпирлерин амыдыралга боттандырылган кол ролду ойнаар ажалы уенин чугула негелдеринин бирээзи кадрлар кулавыры болуп. Ук айтырнын талазы биле партия райкомунун эчис сорулгалыг чоруткан ажалы колдуунда чө болганы хараадаган. Эртен чымын төнүчүндө СЭКП райкомунун бюрүзүзгө эде тургустунушкуну удуртукчуларын дугайында өткөдүн дыңнап чугаалааш пленумга райкутукчунун иштин херектер кидистинин начальниг Б. К. Балчыг-оо сөс алгаш: «Кадрлар биле ажал четпес. Оларын кулавыры чүткө чамдык сазын алаанда чыдар. Ону Б. Д. Монгуш биле М. Д. Шагдыр чедир кылбайн турар. Чамдык сөфтө сүп каан чыдар. Херек апарганда органдык эргелечкине М. Д. Шагдыр ужулгаш, көрүп алгаш, кымын нааа ажалдап алырны шийтпирлеп турар. Оон түнелинде... шын эвес шийткелдерин болуп, чамдык удуртукчулар ажалдан хосталып турар» деп шүгүмчүлөдүн таварылга эвес. А херек кырында, ажал биле чугаалаарга, кадрлар кулавырынын «портфели» курат. Партия райком чоңуур эсине кадрлар кулавырын тургузуп, активтерин удуртук ажалда өөредил, чамдыктыр албаанын хараазын салаашкан удуртукчуларын солдур төлөптиг кадрларга чедимейин барган. Чикээ, «Коммунизм орук» совхозтун директорундан төлөп чон чоңуур дүштүрктен Э. А. Оларын райкутукчунун кидис эргелечкине депштитир, аргалааны дээш култура кидистин эргелечкине А. К. Сааян хостап, ол кидистин эргелечкине база-ла аргага сундулгачуруу ажал райкутукчунун секретарын хүлээлгезинде дүштүктен Ш. Д. Сааян ажалдап нааны, тодаргайлаарга, бир аргачыны өске аргачыны солааны оң бадыйлаш болуп. Сөөлүгү уде СЭКП райкомунун кидис эргелечкине — 2, Советтер ажалдакчыларында — 4, бугу-

СЭКП райкомунун партия эге органдарынын кадрлар биле ажалдап эде тургузар, оон хевирлерин, арга-методтарын сайзырангайжыр дээш ал чорудуп турар чамдык хемчеглеринин түнелдиге коммунисттерин, ажалчы чоңун политиктиг болгаш куш-ажылчы илеткелиткен. Оон түнелинде район мал ажалынын продукттарын 103 хуу-мөгө ээт салгынын планын 103 хуу-сүттү — 105 хуу, дүштү — 100 хуу күзөлдөргө. Чурталга тудурун дүргөдиринин, ажалчы чоңун ажал чө болгаш чугула херектедир барганын биле хандырылын, социал айтырларынын чедимининг шийтпирлеринин талазы биле салгыны сорулгаларын боттандыра дээш хемчеглер ажалчып турар.

ХАНЫ АНАЛИЗТЕП, ЧОГУУР ТҮННЭЛДИ ҮНДҮРБЭЭН

Партия райкомунун эртен чымын эртеринг пленумнарына «СЭКП ТК-нын январь (1987 ч.) пленумунун түнелдиге болгаш районун партия органдарынын сорулгаларын дугайында» (бирги секретары Б. Д. Монгуш), «СЭКП-нин XXVII съездин шийтпирлерин дүүштүр чоңун чурттап турар чөдөр ажалы биле кижизилде ажалын сайзырангайжыр талазы биле районун партия органдарынын сорулгаларын дугайында» (секретары Ш. Ш. Бадый-Хон), «Экономиканы эргел-башкаарын үндөзүн биле эде тургузар талазы биле партиянын сорулгаларын дугайында СЭКП ТК-нын июнь (1987 ч.) пленумунун шийтпирлерин дүүштүр районун партия органдарынын сорулгаларын дугайында» (ийги секретары Ч. М. Монгуш), «СЭКП райкомунун бюрүзүзгө эде тургустунушкуну удуртукчуларын дугайында өткөдүн» (бирги секретары Б. Д. Монгуш) деп айтырларын чугаалаашкан. Оларын биле танымал кордүрүр. Ук айтырларга дүүштүр районун ажалдап илеткелдерде хандыр анализтеп көрбөз, ажалдап четпестерин болгаш частыгыларын мала салгыры, оларын канчал тыл-түш азы тургустунушкуну негелгени тустуунда тодаргай чикеттерин кирип тургаш шүгүмчүлөдө, кымынны бургуу-биле болу «ергени илет-пейн баа оларын ажал эртеринин, эдил алырнын аргаларын айтпайн, тодаргай чикеттер биле бадыйлааш иштин уткалыг сөстөр биле мындыг «четпестер бар», «аскал турар» деп пленум киржикчилеринге-тибикон кезигүнеринге болгаш активчилерге илеткелчилер эргел-башкаарын берип тургузаан. Ыңчангаш ол илеткелдерин «аду-дү» база мындыг — дыка хөй оратор-

ларын саналдарында ханы анализтеп чыгып болгаш тодаргай шүгүмчүлөз чөк, «аскал турар», «четпестер бар», «райком практиктиг дуза чедирбөз» дөң чикеттиг умуру эки бидинмес нинти сөстөр, харын-даа хуралга чугаалаашп турар ук айтыр-гыта шүүт дөң хамарылга чөк бот-хууаа өткөдөр чамдык ол хуралдарга эвээш эвес болуп тургу-лаан. СЭКП райкомунун кезигүнеринин болгаш кезигүнерин кидистаттарынын илеткелин бидер дээш хемчеглерин ал, кылган ажалдарын дөң-дөң тускай кидистаттарын үлөп кыдыр боттарынын хамарышкан ажал баптап турар коллективтеринге күүсөдир далааларын берип турар, даа, оларын кол нуруузузун шүлөп чорук биеги хевээр аркан: 1987 чылда болуп эртен дөрт пленумун оона-ла чыгызын-даа санал-ооналыг бербээ, эде тургустунушкуну талазы биле боттандырып-даа илеткелтээ, ажал-херекти экижилер, бергелерин ажал эртер, четпестерин эдил алыр дээш арга-сүмелерин-даа бербээ. Оон туркун партия райкомунун бюрүзүзгө С. Д. Донгантын беаин илетмейлг эвес чоруюн болгаш шюлаше ол шүүт ис баспас дээрин эртен чымын декабрь 26-да СЭКП райкомунун бюрүзүзгө эде тургустунушкуну удуртукчуларын дугайында өткөдүн чугаалаашкан пленумга болуп ортумак шюлазынын башкысы Э. У. Донган шийткел шүгүмчүлөдө. Оон Ылай райкомунун чымын хөй кезигүнеринин болгаш кезигүнерин кидистаттарын боттары каа бөз биле боттандырып, арга-сүмелерин илеткелтээни эдил оларын илеткелиткен кидистаттарын ооретпизинин хараазы биле «оларын төлөз» И. Х. Туевкей, Д. Х. Маймын, А. С. Куулар, Э. Д. Байрел болгаш оон-даа өскөдөр эртен чымын болуп эртен хуралдарга биеги-ле «шаттыг» ораторлар болуп, каш удаа санал берип, барык-ла хурал бургуула-чытын индирге үнөп умжуга таварышкан боору баа магат чөк.

ЭКОНОМИКА АЙТЫРЫЛГА-РЫНЧЕ ХАНЫЛАП КИРБЭЭН

Моон үстүнде айтканын чүдөлдөргө ажалда, районун экономиказын болгаш социал хөгжүлдөргө анализтеп көрбөз, биче эвес четпестер бар. Оөрүнү кол экономиказы — мал ажалы. Оң баш санын өстүрер, каа сазын экижилер, продукттуу чедил алыр, малчынаарын ажалдаарына, чурттаарына таарымчалыг байдаларын тургузар, мал ажалынын специалисттеринин ролон, харыссалгалык бидер дугайында партия райкомунун пленумнарына, бюрүзүзгө, коммунисттерин хуралдарына каш удаа чугаалаашп ажалда партиянын негелдеринин дүүштүр эде тургузар-ынын талазы биле доктаалдарын хүлээп алгаш, ону харылаар, күүсөдир удуртукчуларын, специалисттерин то-дотгай айтп келген. Ыңчалда-да ук шийтпирлерин күүсөдөргө органи-аастар хынаар ажалда партия райкомун (бирги секретары Б. Д. Монгуш) сула чоруткан, ону харылаар аштер-ден шыгыш партиянын негелдерин тургузган. Оон хуаимында мал ажалында көсүк экижилер бол-баан. Район эртен чымын төртүр чыл малга оонаштыр 77 хураган, 46 анал, бир инектен не 770 кг сүт алган. Дөрт совхозтун өрөзү үш миллион ажал турар, олар бот-оруга-чарыл-гаже болгаш бот-акшалаанышкынчы белектели кошкан шийткел. Малчы-нардан 260 ажал өг-бүлө суурларда бажыч чөк, 56 малчын өг-бүлө чурт-тап турар. Мал ажалынын продук-циянын шынары куду, бот-үзөш үлүг болуп артышкан. Дөр ажалы-ын културазын бидер дээш чө-руду турар хемчеглерин беримче-лик куду. Чугула ажал-агыйн хөг-жүлдөргө сагыш салгышкын кош-кас, районун културачыларын чүткө 20 хууу мал ажалдап турар. Чокоткиттерден орук-септелге туду-участкуу дуулаап ажалдап турар. Районда картофель, ногаа тарыбайн турар.

ЧИОН ОРТУЗУНДА АЖЫЛ ЧЕТПЕС. СЭКП райкомунун секре

тарларынын, бюро кезигүнеринин, кидис эргелечилеринин кадрлар биле ажалын танымал, коммунисттер биле чугаалаашп, пленумнарынын партия хуралдарын документтерин номчул көргө, бо чугула херекте чедир кылдырмайн турар ажалдар ам-да эвээш эвес. Бугурулгелерге, совхозтарга, организацияларга партия райкомунун ажалдакчыларын сургаш чылда чөдө берген, колдуунда план-ны ажалдарын күүсөдөргө сайга-рып көргөш, партия эге органдарын коммунисттерин кадрларын ажал-чорудуулаан соңуураага, практиктиг дуза чедирбөз болуп турар. «Торгалыг» совхозтун партия эге органдарынын хуралдарына райкомунун бюро кезигүнерин сөөлүгү уде олутушкан, оларын ажалын соңуураага дүз чедирбөз, Райком секретарына Б. Д. Монгушту, Ч. М. Монгушту, Э. Ш. Бадый-Хонун, «Комму-низм орук» совхозна барса-да, чүткө бригадаларын малчынаар хурал-дарына олукруп турар. Райкутукчунун удуртукчулары И. У. Усупов, О. В. Стихин малчынаар шюлут кезигейн келген, мычангаш оларын бо совхоз-тун хойкуларын танымал. СЭКП райкомунун херэжениер ортуунга ажал чорудар кидистин эргелечкине Д. М. Кускул-оо оонашкан ажалын ооңун эде тургузуп турар. Ажалчы чон биле оон харылаааш кошкан болганында ол дарганы «Кызыл туз» совхозтун чамдык ажал-ишчилери мынчага чедир көрбөз.

Моон алгаш көргө, СЭКП райкомун оон бюрүзү, аппараты кадрлар биле ажалды ооңун эде тургузуп турар-дыр. Партия райкомунун секретары Б. Д. Монгушту, Ч. М. Монгушту, Э. Ш. Бадый-Хонунун чөдөр болганын, чөдөр чөдөр эргел-демдээр апар. Ызынгалы кадрларын шийлп алырда, ажалга таарыштыр тургузарда оларын ажал-иштин, политиктиг болгаш моральдыг шынарларын хандыр өөренип көрбөй, ажал-чорудуулаан хынавайн, шыны негелдерин тургустуулаа баар таварылгалар ам-даа бар. Районун бугурулгелеринин, организацияларын удуртукчуларында, бухгалтерия аппаратарында эрге-дукаалын соора ажалдап алгаш, күрүңгө мегелде, немей бикидилгелер кылар, сан-хөмүрүн үрээр, алысак-чикесек сеткилдир барын хыналаар илеткел-нен. Оларын дугайында «Шын» со-луга тодаргай чикеттерин өргөзүп тургаш биокон Ындыг-даа болза эрге-дукаалын соора ажалдап, чамдыг бо хүнге чедир кандыг-даа хемчег албаан.

КИЖИЛЕРНИН НЕГЕЛДЕ, ХЕ-РЕГЛЕДЕРИНГЕ ДЫННАНГЫР

БОЛУР. Партия райкомун, оон бюрүзү, партия эге органдарынын социал айтырларын шийтпирлерин партиянын ажалы негелдизин дүүштүр кичээниги алаашкан, ында ажалдап турар кадрларга чоңуур партиянын негелде тургузуп, Районда бажын аларынын ээлчөндө 360 өг-бүлө тур-руп турар. Негелде ол хире удуз тур-да, чурталга тудуу дүргөдөргө, мында куш-ажылды шын организактаар хемчегин партия райкомун (ону ха-рылаар партия райкомунун ийги секретары Ч. М. Монгуш) албаанын. Дан 1987 чылда чурталга бажына-

ЧУГААЛАЖЫП, КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛЫР

Партия райкомундан кадр политиказын талазы биле үндөзүн чаартылгаларын кылыр чугула болу бергенин үстүнде айткан болгаш өске-даа чикеттер тодаргай чугаалап турар. Партиянын XXVII съездинин, СЭКП ТК-нын январь (1987 ч.) пленумунун ажалдап кылган кадр политиказын болгаш районун социал-экономиктиг хөгжүлдөргө дүргөдиринин сорулгаларына дүг-жүп турар кылдыр ажал-херекти эде тургузар, четпестерин эдеринин, хүлээп ал турар доктаалдарын күүсөдиринин дээштик хемчеглерин партия райкомунун бюрүзү, секретары алыр дээш ажалдаа-

ры чугула болу берген. СЭКП ТК-нын февраль (1988 ч.) пленумунун шийтпирлерин эзуулар эде тургустунушкунун чаа үе-чадазында кадрлардан бекик негелдени тургузар, демократияны калбар-тыр, үндөзүн реформаны боттандыра, партиянын XIX Бүгү-эвилел конференциязынга төлөптиг ужу-ражыр дээш кадрлар биле ажалды сайзырангай-жыдары чугула айтырып болуп турар. Ыңчангаш үстүнде кирген ажалдап болу дег чамдык чаа чүдөлдөр түнөп, ону улам сайзырангайжыр дээш райкомга ону тускай чугаалаашп көөрү чу-гула.

Бо материалы СЭКП обкомунун инструктору Владимир САТ, «Шынын» корреспонденттери Таан-оол ХЕРТЕК, Мөңгө МОНГУШ белекээш.

ШЫН _____ 3-кү арын 1988 ч. март 3.

